

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ АГРОГОСПОДАРЮВАННЯ

УДК 657:421:3

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Л. І. Михайлова, д.е.н., професор

О. В. Кабанець

Сумський національний аграрний університет

В статті досліджено сучасний стан комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності в умовах розширення зовнішньоекономічної діяльності (на прикладі Дослідної станції луб'яних культур Інституту сільського господарства Північного сходу НААН. Розроблено перспективний план зовнішньоекономічного співробітництва через механізм комерціалізації OIB.

Постановка проблеми. В умовах формування інформаційного суспільства та розвитку економіки знань найбільшу цінність набувають нематеріальні активи. Досвід передових країн свідчить, що ті підприємства, які володіють об'єктами інтелектуальної власності, мають конкурентні переваги і їх ринкова вартість може в декілька разів перевищувати балансову. Це в повній мірі відноситься і до сільськогосподарських підприємств. Зовнішньоекономічна діяльність Дослідної станції є невід'ємною і важливою частиною господарської діяльності підприємства. Вона допомагає позиціонувати наукові розробки вчених на зовнішньому ринку та внаслідок цього, отримувати фінансові, додаткові надходження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом саме комерціалізація інтелектуальної власності стає об'єктом уваги багатьох науковців. Вагомий внесок у розвиток теоретичних та прикладних аспектів комерціалізації інтелектуальної власності зробили вчені-економісти М. Капінос, Е. Лерантович, А. Поручник, М. Солощук, Д. Черваньов. В той же час можна відзначити недостатність опрацювання питань застосування механізму комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, що обумовлює необхідність даного наукового дослідження.

Постановка завдання. Основною метою даної наукової праці є дослідити сучасний стан процесу комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на території України та на прикладі Дослідної станції луб'яних культур Інституту сільського господарства Північного сходу НААН.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства та активізації міжнародної торгівлі питання, пов'язані із комерціалізацією та використанням результатів інтелектуальної творчої праці людини, стають все більш актуальними. Тому доктрина комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності є однією з найбільш важливих у формуванні ідеології інноваційної моделі розвитку суспільства.

Інтелектуальна власність є винаходом, ідеєю, продуктом чи процесом, які зареєстровані урядом і надають винахіднику (чи автору) екск-

люзивні права на використання винаходу протягом певного періоду часу. Уряди використовують декілька методів захисту інтелектуальної власності. Авторські права надаються з метою захисту оригінального авторства. Торговельні марки надають виробникам ексклюзивні права на характерне ім'я. Патенти закріплюють за винахідником на термін 15 і більше років ексклюзивне право виробляти, використовувати чи продавати винахід [1].

Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності - це взаємовигідні (комерційні) дії всіх учасників процесу перетворення результатів інтелектуальної праці у ринковий товар. Метою комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності є отримання прибутку за рахунок їх використання у власному виробництві або шляхом продажу чи передачі прав на їх використання іншим юридичним чи фізичним особам.

Механізм комерціалізації — це відтворення руху інтелектуального капіталу з метою отримання продукту. Для менеджера інтелектуальний капітал має два основних компоненти: людський капітал та інтелектуальні ресурси. Людський капітал чи інтелектуальна сила створюють інновації, і те, що можна описати й ідентифікувати, стає інтелектуальними ресурсами. Деякі інтелектуальні ресурси, звичайно ті, що мають більший комерційний потенціал, отримують правову охорону і стають інтелектуальною власністю [2].

В сучасному світі рівень економічного розвитку та темпи економічного зростання країн зазвичай визначаються значимістю науково-технічного прогресу в інтелектуалізації виробництва. Сфера науково-технічної діяльності в нашій країні — одна з найбільш складних з точки зору нормативно-правового забезпечення. На жаль, з боку держави досі не зроблені кроки, які необхідні для перетворення науково-технічної діяльності в повноцінну галузь народного господарства. Досі не розроблені чіткі механізми щодо залучення та використання результатів науково-технічної діяльності, тобто інтелектуальної власності в господарський обіг. Адже саме держава повинна звернути особливу увагу на науково-технічну діяльність та створити нормативно-правове поле, зда-

Вісник Сумського національного аграрного університету

тне забезпечити комерціалізацію об'єктів інтелектуальної власності.

Однією з переваг введення інтелектуальної власності в господарський обіг є збільшення капіталу, а звідси і капіталізації компанії. Прикладом цього може бути те, що багато іноземних компаній сьогодні інтенсивно нарощують нематеріальні активи з інтелектуальної власності. Це відбувається внаслідок того, що основна частина об'єктів в матеріальній формі досить швидко зношується як фізично, так і морально. Ще однією перевагою є те, що інтелектуальну власність можна використовувати багаторазово без додаткових великих капіталовкладень оборотних засобів, застосовувати на власному виробництві, а також передавати права на їх використання за ліцензійною угодою.

В Україні сьогодні основною проблемою комерціалізації винаходів, які є потенційно конкурентоздатними самі по собі, є брак фінансування: як державного, так і приватного. Унікальні результати вітчизняних розробок та досліджень ідуть за кордон, адже політика нашої держави з підтримки винахідників і впровадження їхніх досягнень у життя сьогодні далека від бажаного. Власники багатьох великих заводів і комбінатів, на жаль, не думають про те, як удосконалити виробництво і підвищити його ефективність, насамперед, за рахунок впровадження та використання об'єктів інтелектуальної власності. Тому про серйозний вплив на розвиток науки та бізнесу за такого фінансування мова не йде.

Питання щодо інтелектуальної власності на Україні зараз полягає в наступному: чи буде Україна існувати як країна з власними повноцінними нематеріальними активами з об'єктів інтелектуальної власності, які створюють високу додану вартість та долю в національному валовому продукті (як це успішно робиться в Китаї та Індії), які значно збільшують її капіталізацію або її окремі шматки стануть об'єктом зовнішнього управління з боку країн, де ринкова економіка вже відбулась (як це робиться у найбідніших країнах Африки та Латинської Америки). Для уникнення останнього варіанту необхідно практично з нуля створити нематеріальну економіку з розвинутою юриспруденцією та інтелектуальною власністю, які були б пов'язані з виробництвом продуктів науково-технічного прогресу.

Об'єктом наукового дослідження виступила Дослідна станція луб'яних культур Інституту сільського господарства Північного сходу НААН м. Глухів Сумської області, яка є головною науково-дослідною установою в Україні з фундаментальних та прикладних проблем розвитку льонарства, коноплярства та лікарського рослинництва. Дослідна станція луб'яних культур на сьогодні є світовим лідером з проблем коноплярства. Розробки її вчених користуються попитом на ринку різ-

них країн світу. Найбільшою популярністю, як в Україні, так і за її межами користуються сорти конопель, сорти та насіння конопель, методичні розробки з проблем селекції та насінництва, колекції сортів конопель, технологічні розробки, щодо вирощування конопель та їх первинної переробки.

Світове виробництво конопель викликано широким використанням природних волокон замість синтетичних та цінними властивостями олії. У країнах ЄС площі під коноплями стабільно тримаються на рівні приблизно 15 тис.га, що обумовлено потребами виробництва. Аналіз сучасного становища галузі коноплярства свідчить, що зараз у світі виробляють велику кількість найменувань продукції з конопель, світовий ринок товарів з ненаркотичних конопель складає близько 50 млрд. доларів США в рік, а сучасні технології поглибленої переробки коноплепродукції дозволяють вести господарську діяльність на рівні рентабельності до 800%. У теперішній час світовими лідерами по виробництву готової продукції з волокна конопель є Франція та Німеччина, а Канада є основним виробником продуктів харчування з насіння конопель. У багатьох країнах світу розроблені заходи щодо енергозбереження, а це у свою чергу передбачає використання екологічно чистих ізоляційних матеріалів, для виготовлення яких найбільш придатні коноплі. Швидкими темпами зростає виробництво конопель в Китаї.

Національна колекція конопель є однією з найбільших у світі і налічує понад 450 сортів-зразків конопель із 27 країн світу. Міжнародним визнанням досягнень Дослідної станції в селекції конопель є занесення українських сортів до Реєстру сортів рослин Європейського Союзу та Канади. До державного Реєстру сортів рослин України занесені 9 сортів конопель селекції: Глухівські 46, Глухівські 33, ЮСО-14, ЮСО-31, Золотоніські 11, Золотоніські 15, Глера, Вікторія та Ніка [3].

Співробітництво Дослідної станції луб'яних культур з країнами Європейської Співдружності та Американського континенту здійснюється, як на пряму, так і через Французьку Федерацію конопель. Так, обмін генетичним матеріалом, методичними розробками в селекції та насінництві та іншими консультаційними питаннями відбувається безпосередньо між Дослідною станцією луб'яних культур та зацікавленими суб'єктами підприємницької діяльності, а також науковими установами інших держав. Реалізація насінневого матеріалу сортів конопель в країні Європи та Американського континенту відбувається через Французьку Федерацію конопель, з якою Дослідна станція має угоду, щодо представлення інтересів Дослідної станції в даних регіонах через популяризацію її розробок, вирощування та реалізацію насінневого матеріалу.

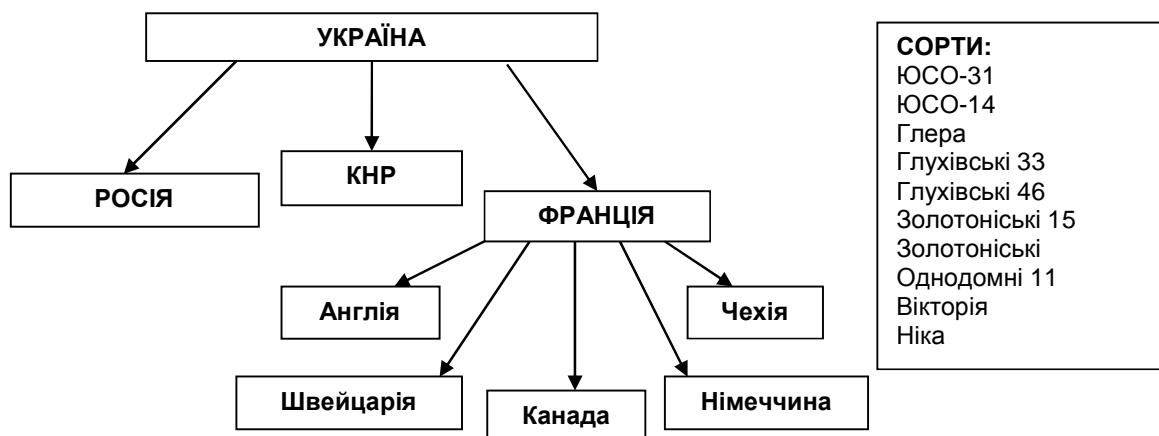

Рисунок 1. Схема розповсюдження в світі сортів конопель селекції Дослідної станції луб'яних культур Інституту сільського господарства Північного сходу НААН

Так, насіння Дослідної станції луб'яних культур висівається через Французьку Федерацію конопель у Франції, Великобританії, Чехії, Польщі, Німеччині, Латвії та Литві.

До нематеріальних ресурсів, якими володіє Дослідна станція луб'яних культур належать пра-

ва на винаходи (сорта конопель). Вони реалізуються за межі України (Франція) і результат їх реалізації Дослідна станція отримує у формі роялті. В таблиці 1 ми розглянемо динаміку складу та структури обсягів виручки.

Таблиця 1

Динаміка складу та структури роялті Дослідної станції луб'яних культур

Показник	Роки							
	2008		2009		2010		2011	
	тис грн.	%	тис грн.	%	тис грн.	%	тис грн.	%
Кошти, отримані від ФФК	84,0	80.9	68,0	71.1	110,0	85.7	94,5	100.0
Кошти, отримані від національних компаній	19.8	19.1	27.6	28.9	18.4	14.3	-	-
РАЗОМ	103.8	100.0	95.6	100.0	128.4	100.0	94.5	100.0

Протягом досліджуваного чотирьохрічного періоду, ми бачимо значне переважання в структурі коштів, отриманих за реалізацію прав на сорти конопель власної селекції, отриманих від ФФК – в сер. 83 % за чотири роки, тоді як на частку внутрішнього ринку припадає лише 17%. У 2011 році було призупинено отримання коштів від національних компаній. Це пояснюється тим, що в 2011 році була проведена реорганізація господарства і не були заключні угоди щодо реалізації прав власності на нематеріальні активи Дослідної станції. Але вже у 2012 році цей напрям діяльності поновлюється.

В сучасних умовах господарювання та європейської інтеграції актуальними стають питання комерціалізації винаходів, корисних моделей, промислових зразків. Найбільш розповсюдженим способом такої комерціалізації є ліцензування, під яким розуміють надання прав суб'єктам господарювання на використання об'єктів інтелекту-

альної власності — винаходів, товарних знаків, промислових зразків, досягнень селекції, програмного забезпечення, ноу-хау тощо. Дослідна станція луб'яних культур має в своїх активах об'єкти інтелектуальної власності і може їх комерціалізувати на зовнішніх ринках.

Нами розроблений перспективний план співпраці з аграрними підприємствами Республіки Польща. Згідно якого, до реалізації пропонуються три найпопулярніші та високопродуктивні сорти конопель, що були розроблені вченими Дослідної станції луб'яних культур в останні роки ЮСО – 31, ЮСО – 14 та Глера. В таблиці 2 нами приведено загальні прогнозні результати від зовнішньоекономічної співпраці Дослідної станції з Республікою Польща (1 напрям – реалізація товарного зерна конопель, 2 напрям – реалізація насіння конопель і репродукції та 3 напрям – отримання роялті).

Таблиця 2

Прогнозування зовнішньоекономічної діяльності Дослідної станції луб'яних культур з підприємствами Республіки Польща

Вид продукції	2014	2015	2016
Насіння конопель I репродукції, тис грн	800	1 000	1 000
Товарне зерно конопель, тис грн.	400	500	500
Сума роялті, тис грн.	2 625	2 625	2 625
Разом	3 825	4 125	4 125

Отже, вже у 2014 році Дослідна станція луб'яних культур отримає майже 4 млн гривень, з яких 69 % припадає на частку роялті, а в наступних роках ми прогнозуємо збільшення цих показників. На сьогодні рівень комерціалізації винаходів Дослідної станції луб'яних культур Інституту сільського господарства Північного сходу НААН складає близько 10%. Але цей показник можна збільшити шляхом внесення певних корективів в роботу наукових підрозділів Дослідної станції луб'яних культур [4].

Висновки з даного дослідження і перспективи. З огляду на проведене нами дослідження діяльності Дослідної станції луб'яних культур Інституту сільського господарства Північного сходу НААН в галузі комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, ми маємо змогу надати певні рекомендації для вирішення виявлених проблем:

1. Необхідно узагальнити позитивний досвід відродження та стабілізації галузей льонарства та коноплярства в країнах світу;
2. Внести зміни до Ліцензійних умов впровадження господарської діяльності щодо психотропних речовин і прекурсорів, що сприятиме збереженню та відродженню галузі коноплярства в Україні;

4. Розробити пакет нормативних документів щодо вирощування промислових конопель в Україні, вимоги яких привести у відповідність з міжнародною практикою та нормами і принципами СОТ;

5. Організувати роботу щодо популяризації сфери застосування продукції луб'яних культур в харчовій, фармацевтичній, косметичній та інших галузях;

6. Узагальнити вітчизняний та зарубіжний досвід поглибленої переробки луб'яних культур;

7. Прискорити роботу зі створення сертифікованої лабораторії з визначення якості льону-довгунця та конопель;

8. Активізувати зовнішньоекономічну діяльність через розширення зв'язків з агро формуваннями у сфері торгівлі об'єктами інтелектуальної власності;

9. Здійснювати стратегічне та поточне планування розвитку науково-дослідної роботи по створенню нових високо продуктивних сортів луб'яних культур;

10. Активніше популяризувати об'єкти інтелектуальної власності на національному та світовому товарних ринках.

Список використаної літератури:

1. Єременко А.В. Актуальні проблеми інтелектуальної власності / А.В. Єременко // Матеріали виступів ІХ Міжн. наук.-практ. конф./ м. Алушта, 5-9.09.2005. – С. 12.
2. Солощук М. Економічні аспекти комерціалізації інтелектуальної власності / М. Солощук, М. Капінос, Е. Лерантович // Інтелектуальна власність. К.: № 12.- 2008.- С. 50-60
3. Голобородько П.А., Кабанець В.М., Мохер Ю.В., Коноплі / П.А. Голобородько, В.М. Кабанець, Ю.В. Мохер // – Суми : Видавничий будинок "Еллада", 2011. – 246 с.
4. Кабанець В.М. Сучасний стан галузей льонарства й коноплярства України./В.М.Кабанець// Матеріали МНПК.:“Проблеми і перспективи розвитку галузей льонарства й коноплярства України.”(Глухів, 10-12 лютого 2011 р.) / М-во аграр.політики та продовольства, НААН [та ін.]- Суми: ТОВ "ТД Папірус", 2011.- С. 10-15.

В статье рассмотрены вопросы обеспеченности предприятия объектами интеллектуальной собственности, эффективности их использования. Значительное внимание уделено актуальному вопросу коммерциализации объектов интеллектуальной собственности предприятия в условиях расширения внешнеэкономической деятельности с аграрными предприятиями Европейского Союза. Исследована динамика финансовых результатов (роялти).

The questions of security of the enterprise of intellectual property rights, the effectiveness of their use are considered in the article. Considerable attention is paid to the urgent issue of commercialization of intellectual property companies in the expansion of foreign trade activities with agricultural enterprises of the European Union. The dynamics of financial results (royalties) are defined.

Дата надходження до редакції: 07.05.2013
Рецензент: д.е.н., професор Мішенін Є.В.